

Remissyttrande

Datum 2024-05-21
Diarienummer RS 2024-01063
Ert diarienummer A2023/01688,
A2023/01703

Regeringskansliet

Ut ur utsatthet (SOU 2023:97) och Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98)

Sammanfattning

Västra Götalandsregionen (VGR) yttrar sig över betänkandena Ut ur utsatthet (SOU 2023:97) och Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98). Sammanfattningsvis tillstyrker VGR betänkandenas förslag i sin helhet. Nedan lyfts först ett antal övergripande synpunkter, därefter lyfts synpunkter om specifika kapitel i de två betänkandena.

Ut ur utsatthet (SOU 2023:97)

- VGR vill betona betydelsen av samverkan mellan aktörer som polis, socialtjänst, hälso- och sjukvården och idéburna organisationer med individen och mänskliga rättigheter i centrum, för att individen inte ska falla mellan stolarna. VGR vill lyfta fram betydelsen av att öka kunskapen om människor i utsatthet och att vården individanpassas.
- VGR vill synliggöra att frågan om såväl orosanmälan som brottsanmälan efter sexuella övergrepp är särskilt komplicerad och bör enligt VGR:s uppfattning vara prioriterad för fortsatt utredning.
- VGR instämmer med förslagen om specialiserade lågröskelverksamheter dit målgruppen kan vända sig för stöd och vård, och att dessa är integrerade med eller har en nära samverkan med hälso- och sjukvården. Det är dock viktigt att regionerna tillförs utvecklingsmedel i tillräcklig omfattning för att kunna säkra tillgång till, utveckla och utvärdera de specialiserade lågröskelverksamheterna.

- I betänkandets förslag om insatser för vuxna utsatta för prostitution och människohandel vill VGR understryka vikten av att ett barnrättsperspektiv införs för att uppmärksamma barn som är anhöriga till dessa vuxna.
- VGR vill understryka att kunskap om mänskliga rättigheter ska vara vägledande i utformning av samtliga insatser som föreslås, för att dessa ska fungera i enlighet med Sveriges åtaganden på området.

Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften (SOU 2023:98)

- VGR instämmer med förslagen om att göra sexuellt utnyttjande i pornografiskt syfte till en tydlig del av arbetet mot våld, inklusive mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, våld mot barn och människohandel för sexuella ändamål. Det är ett erkännande av dess skadlighet och möjliggör en bredare ansats i bekämpandet av våld i olika former.
- VGR instämmer med förslagen om att det behöver utvecklas nationellt kunskapsstöd för relevanta yrkesverksamma grupper. VGR vill understryka att hälso- och sjukvård bör vara en prioriterad målgrupp för ett nationellt kunskapsstöd då forskning visar att en stor del av de människor som utnyttjas inom pornografi lider av fysisk och/eller psykisk ohälsa och har kontakt med hälso- och sjukvården med anledning av ohälsan.
- VGR instämmer med förslagen om att kommuner och regioner bör ges stöd att utveckla arbetet med att förebygga sexuellt utnyttjande i pornografiska syften och kunna erbjuda skydd, stöd och vård. VGR vill framhålla att utvecklingsmedel behövs för att utveckla arbetet.
- VGR vill understryka vikten av att de insatser som föreslås inkluderar kunskap om mänskliga rättigheter till rättighetsbärarna. Kunskap om våra mänskliga rättigheter ökar känslan av egenmakt och är hälsofrämjande, vilket kan främja motivation och möjlighet att ta emot stöd och vård.

Ut ur utsatthet (SOU 2023:97)

Kapitel 10. Överväganden och förslag

VGR ställer sig bakom utredningens förslag till utformning och organisering av exitprogram för vuxna personer, samt utformning och organisering av exitprogram för barn. VGR saknar emellertid ett påtalande i utredningen av barnets rätt som anhöriga till vuxna personer utsatta för prostitution och människohandel. Det är viktigt att ha ett barnrättsperspektiv och kunna se barn som eventuellt kan finnas runt dessa vuxna personer, samt kunna erbjuda stöd i enlighet med FN:s barnkonvention.

VGR vill också framföra kunskap om mänskliga rättigheter och ett människorättsbaserat arbetssätt som förutsättning för att förslagen till utformning och organisering av exitprogram ska fungera i enlighet med mänskliga rättigheter och Sveriges internationella åtaganden på området. Kunskap om mänskliga rättigheter hos personal ger vägledning till bemötande med människans värdighet i centrum, vägledning till utformning av stöd som är tillgängligt för målgruppen utifrån jämlikhet och ickediskriminering, samt stöd i att arbeta tillsammans med målgruppen och individen. Kunskap om våra mänskliga rättigheter ökar känslan av egenmakt och är hälsofrämjande, samt minskar utsatthet. VGR vill därför framföra att det är viktigt att ökad kunskap om sina mänskliga rättigheter ingår i de föreslagna exitprogrammen till vuxna och barn som är utsatta för prostitution och människohandel. VGR vill också lyfta fram betydelsen av att öka kunskapen om människor i särskild utsatthet och att individanpassa vården, genom bland annat anpassade screeninginstrument och kunskap om specialiserade behandlingsinsatser.

VGR vill särskilt betona betydelsen av samverkan mellan polis, socialtjänst och hälso- och sjukvårdens olika verksamheter med individen och dess mänskliga rättigheter i centrum. Som betänkandets förslag lyfter är det centralt att stärka samarbetet kring de övergångar mellan myndigheter och vårdinstanser där individen riskerar att falla mellan stolarna, exempelvis övergången från akut omhändertagande till behandlande insatser inom hälso- och sjukvården, från primärvård till psykiatri, från socialtjänst till hälso- och sjukvårdens olika delar, mellan offentliga myndigheter, förvaltningar och idéburna organisationer.

VGR vill även synliggöra att frågan om såväl orosanmälan som brottanmälan efter sexuella övergrepp är särskilt komplicerad och bör enligt VGR:s uppfattning vara prioriterad för fortsatt utredning. Det bör innefatta aspekter som oro på grund av rädsla för kopplingar till organiserad brottslighet. Sådan oro kan finnas både hos de utsatta personerna själva och hos den personal som gör orosanmälan.

VGR instämmer med betänkandets förslag om att det behövs satsningar i fråga om identifiering, skydd, stöd och vård av människor i utsatthet av prostitution, människohandel för sexuella ändamål och sexuell exploatering. Den här satsningen är grundläggande för att barn och vuxna ska kunna få den hjälp de behöver för att lämna utsattheten, men det finns även en risk att verksamheter döljs och därmed förhindras möjlighet till stöd. Det är därför av högsta vikt att beakta målgruppens säkerhet.

10.1.3 Lättillgänglig information och tydliga kontaktvägar

VGR instämmer med förslaget om att inkludera målgruppen i befintliga nationella stödlinjer för människor i våldsutsatthet. Information till målgruppen om vart en kan vända sig för stöd och vård ska vara lättillgänglig, vilket främjar att stödet når varje människa efter förutsättningar och behov.

När språktolkar används i kommunikationen ser VGR att de bör vara utbildade inom Sexuell och Reproductiv Hälsa och Rättigheter (SRHR), vilket är i linje med "Nationell handlingsplan för sexuell och reproductiv hälsa och rättigheter (SRHR) i Sverige – Genomförandet av den nationella SRHR-strategin 2023–2033". VGR utbildar sedan flera år, i samarbete med Tolkförmedling Väst, språktolkar i SRHR. Utbildningen syftar till att ge tolkar grundläggande kunskaper och tolkningsfärdigheter i frågor och situationer som rör sexuell och reproductiv hälsa och rättigheter. Tolken får kompetens om hur ord och begrepp i särskilt laddade eller tabubelagda situationer kan tolkas på bästa sätt för att säkerställa tolkqualiteten och bidra till trygghet för både patienten och vårdgivaren. Läs mer: [Så bokar du SRHR-tolk - Vårdgivarwebben Västra Götalandsregionen \(vgregion.se\)](https://www.vgregion.se/om-oss/utbildning-och-utveckling/spraktolkning)

Kapitel 10.2.2. Program för barn med en särskilt utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och en individuell plan

VGR ställer sig bakom utredningens förslag om exitprogram för barn ut ur människohandel med särskilt utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och en individuell plan. Utredningen framhåller att samordnaren, tvärprofessionella gruppen och övriga aktörer runt barnet ska ha barnkompetens. Omedelbart skydd som är barnanpassat ska ges barnet. VGR saknar dock i utredningen ett förtydligande om att samtliga aktörer runt barnet också ska ha en barnrättskompetens, med god kunskap om barnets rättigheter. Det är en förutsättning för att insatser och bemötande ska kunna utformas utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter, samt att stöd och skydd ska vara såväl barnanpassat som barnrättsanpassat.

10.3.4 Utvecklingsmedel till kommuner och regioner öronmärkta för utredningens målgrupper

VGR instämmer i att kommuner och regioner bör ges stöd att utveckla arbetet med att förebygga sexuellt utnyttjande i pornografiska syften och kunna erbjuda skydd, stöd och vård. Exempelvis för att kunna säkra tillgång till, utveckla och utvärdera de specialiserade lågröskelverksamheterna. Det kan dock bli problematiskt med kortsiktiga utvecklingsmedel då tidsbrist inom hälso- och sjukvården försvårar för dessa verksamheter att ansöka om medel. Förslag kan vara att riktade medel delas ut till de verksamheter som aktuell region/kommun utser ska utveckla arbetet. Det skulle underlätta för verksamheterna att planera och även redovisa sitt arbete.

Kapitel 10.3.5. Särskilda barnkoordinatorer och förstärkt finansiering av regionkoordinatorerna för att stödja den lokala nivån

VGR ställer sig bakom utredningens förslag om särskilda barnkoordinatorer i varje län och vill i likhet med synpunkter lämnade till kapitel 10.2.2 framhålla vikten av att barnkoordinatorerna har såväl barnkompetens som

barnrättskompetens. Det är grundläggande för att kunna utforma insatser och bemötande med barnet som rättighetsbärare i centrum.

Kapitel 10.3.9. Kontaktvägar till stöd för barn och unga utifrån deras åsikter och erfarenheter

Det är mycket positivt att utredningen föreslår att ge Barnombudsmannen i uppdrag att i samverkan med relevanta aktörer från civilsamhället inhämta barns och ungas erfarenheter och åsikter om hur vägar till stöd och hjälp bör utformas. Utifrån resultatet av detta föreslås Barnombudsmannen lämna förslag på utformning av lättillgänglig information och tydliga kontaktvägar till stöd och hjälp för barn och unga. Utredningen framhåller vidare att informationen bör utformas så att den är tillgänglig även för den som inte förstår svenska eller har en funktionsnedsättning. VGR vill framföra vikten av att Barnombudsmannen inom ramen för det föreslagna uppdraget inhämtar barns och ungas synpunkter utifrån bred representation hos målgruppen, som exempelvis funktionalitet, kön, könsidentitet och etnicitet.

10.3.11 Rutiner för att fråga om våld samt bedömningsmetoder behöver utvecklas

VGR ser positivt på förslaget att kartlägga metoder och rutiner för att identifiera personer i utsatthet. SEXIT, som lyfts i flera delar av utredningen är en vetenskapligt framtagen metod där VGR har utbildat och stöttat implementering i många olika verksamheter nationellt. VGR ställer sig positiva till delaktighet i kartläggningsprocessen och dialog om eventuell utökad nationell spridning på området.

Rättelse av referens

VGR vill slutligen lämna en rättelse av referens. På sida 671 samt i fotnot 14 på sida 341 står:

Kompetenscentrum om våld i nära relationer (2019). SEXIT – Handboken. Samtal om sexuell hälsa och erfarenhet av våld. Version 3.0. Västra Götalandsregionen

Korrekt referens ska vara:

Kunskapscentrum för sexuell hälsa (2019). SEXIT – Handboken. Samtal om sexuell hälsa och erfarenhet av våld. Version 3.0. Västra Götalandsregionen

www.vgregion.se/sexit

Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98)

Kapitel 10: Tillgång till skydd, stöd och vård

VGR instämmer med betänkandets förslag om att göra sexuellt utnyttjande i pornografiskt syfte till en tydlig del av arbetet mot våld, inklusive mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, våld mot barn och människohandel för sexuella ändamål. Den forskning som sammanställts inom ramen för betänkandet visar tydligt att våld ofta förekommer i samband med framställning av pornografi, att det leder till ohälsa hos dem som utsätts och att tydlig koppling finns till andra former av våld. Att göra sexuellt utnyttjande i pornografiska syften till en tydlig del av arbetet mot våld, skulle vara ett erkännande av dess skadlighet, göra det till en prioriterad fråga och möjliggöra en bredare ansats i bekämpandet av våld i olika former.

VGR instämmer med förslagen om att det behöver utvecklas nationellt kunskapsstöd för relevanta yrkesverksamma grupper. Hälso- och sjukvård bör vara en prioriterad målgrupp för ett nationellt kunskapsstöd då forskning visar att en stor del av dem som utnyttjas inom pornografi lider av fysisk eller psykisk ohälsa och har kontakt med hälso- och sjukvården med anledning av ohälsan.

VGR stödjer att det nationella hälsoprogrammet för barn och unga, som Socialstyrelsen har i uppdrag att ta fram, tydligt och uttalat bör omfatta att förebygga och bekämpa sexuellt utnyttjande i form av att barn skildras i bilder och filmer som sprids i pornografiska syften. Barnpornografi bör som utredningen föreslår, byta namn till dokumenterade sexuella övergrepp på barn, vilket är i linje med barnets rättigheter enligt FN:s barnkonvention.

Som framfördes i synpunkter kopplade till SOU 2023:97 ser VGR att frågan om såväl orosanmälan som brottanmälan efter sexuella övergrepp är särskilt komplicerad och bör enligt vår uppfattning vara prioriterad för fortsatt utredning. Det saknas idag strukturer för skydd och stöd för brottsutsatta. VGR vill framföra vikten av att det finns en vårdkedja för omhändertagandet efter sexuella övergrepp, samt att vården är jämlik vård över landet. Vårdkedja behövs som innefattar både det akuta omhändertagandet och det som behövs i stöd därefter, det ska inte vara tidsbegränsat i förhållande till när övergreppet skedde. Det bör heller inte startas i projektform utan vara en vårdform som finns kvar över tid, för att vara i linje med mänskliga rättigheter.

Kapitel 11: Tillgång till stöd för att ta ner bilder och filmer från plattformar på internet

VGR instämmer med förslagen om att stöd för att ta ner bilder och filmer från internet behöver vara tillgängligt för både barn och vuxna, samt anser den här insatsen särskilt viktig. Att bilder och filmer tas bort är centralt för att minska

lidandet hos målgruppen och möjliggöra för dem att gå vidare. Många av de patienter inom målgruppen som VGR möter har erfarenheter av att bilder och filmer av dem i sexuella situationer har spridits på nätet eller i sociala medier, samt att detta material även använts för att tvinga dem till handlingar som de egentligen inte velat vara delaktiga i.

Kapitel 16. Överväganden och förslag för att förbättra förebyggande arbete samt skydd, stöd och vård

Utredningen framhåller att de insatser som föreslås ska utformas och anpassas efter individuella och strukturella förutsättningar, för att nå varje människa. Arbetet ska särskilt beakta skillnader i människors livsvillkor som påverkas av socioekonomiska förutsättningar och de olika diskrimineringsgrunderna. Som ett led i utformningen av insatser framhåller utredningen att dialog och samråd ska ske med det civila samhället samt i den mån det är möjligt med individerna i målgruppen själva. VGR ser positivt på utredningens resonemang, då utformning och anpassning efter individuella och strukturella förutsättningar är en förutsättning för att insatser ska kunna säkerställa jämlikhet och lika rättigheter. VGR vill dock framföra att resonemanget förutsätter kunskap om mänskliga rättigheter hos de myndigheter som föreslås få uppdrag för att insatserna och dialogerna ska kunna utformas på ett hållbart sätt i linje med mänskliga rättigheter. För att nå barns och ungas röster utifrån ett barnrättsperspektiv hade det varit önskvärt att det uppdrag som föreslås att ges till Barnombudsmannen i SOU 2023:97 om dialog med barn och unga kring hur vägar till stöd och hjälp bör utformas, även ges till myndigheten i det här avseendet.

VGR vill vidare understryka vikten av att de insatser som föreslås inkluderar kunskap om mänskliga rättigheter till rättighetsbärarna. Kunskap om våra mänskliga rättigheter ökar känslan av egenmakt och är hälsofrämjande, vilket kan främja individers motivation och möjligheter att ta emot stöd och vård.

16.6.3 Läns-gemensamma samverkansstrukturer för skydd, stöd och vård bör utvecklas

VGR instämmer med förslagen om att kommuner och regioner bör ges stöd att utveckla arbetet med att förebygga sexuellt utnyttjande i pornografiska syften och kunna erbjuda skydd, stöd och vård. Det behövs extra medel för att utveckla arbetet. För att möjliggöra kvalitet i utvecklingsarbete är det dock viktigt att information om utvecklingsmedlen går ut i god tid innan ansökningstiden går ut och att tidsperioden för medlens användning inte är för kort. För att kunna erbjuda skydd, stöd och vård som bygger på evidensbaserade metoder och beprövad erfarenhet är det avgörande att forskning bedrivs på området. Prioriterade forskningsanslag bör därför initieras.

Datum 2024-05-21
Diarienummer RS 2024-01063

8 (8)

Regionstyrelsen
Västra Götalandsregionen

Helén Eliasson
Regionstyrelsens ordförande

Håkan Sandahl
Regiondirektör